

EEN PRIJSVRAAG UIT 1771

E. GRENDEL

Hommage aan mijn collega Leo Vandewiele, voorvechter van de Nederlandse taal.

In 1771 schreef de Letter-kundige Maetschappy van Brussel een prijsvraag uit luidende: Welk zyn de profytelykste Planten van dit Land, ende welk is hun Gebruyk zoo in de Medicynen als in andere Konsten?

Joannes Baptista de Beunie, licentiaet in de medicynen behaalde met zijn antwoord op de vraag de prijs.

Het antwoord werd gedrukt te Brussel in 1772 en omvat 70 bladzijden. In de inleiding schrijft hij o.a.: «Ik hebbe om verschyde redens de *Nederduytsche taele* den voor-rangh gegeven, 1.mo om dat het de Moedertaele van ons Land is, waerin meest alle *Academique Schriften* gestelt worden, 2.do omdat, ist dat dese Memorie het geluk heeft van te behaegen, onse Vaderlanders daer voor andere het gebruik van zouden hebben, 3.^{ti}o ende besonderlyk om dat myn aengehaelde materien, buyten het stuk der Medicynen, soudon konnen verstaen worden van die, de welke gemynelyk niet als hunne moedertaele bezitten.»

Met «dit land» werd bedoeld de Zuidelijke of Oostenrijkse Nederlanden. Immers na de Spaanse successie oorlog werd bij de vredesonderhandelingen te Utrecht en Rastadt in 1713 bepaald dat de Zuidelijke Nederlanden onder de soevereiniteit van Oostenrijk kwamen.

«Hoe beklagelyk is de onkunde der Gewassen? Onse Nederlantsche Provintien, onder eene gematighde loghtstreek gelegen, brengen met duysende verscheyde Gewassen voorts, ende nouwelyckx zyn de eygdommen en kragten van hondert bekend», zo schreef de Beunie en heeft bij de planten die voor de economie belangrijk waren vermeld waar zij gekweekt werden. Zijn ondervinding heeft hem geleerd dat de Moerbezen-boom, *Morus*, in de Oostenrijksche Nederlanden niet alleen overal groeit maar ook tegen de strafste winters bestand is. Daarom geeft hij de raad aan de zij-reders om de eerlang beginnende tak van commercie tot een bloeiende staat te brengen door een beknopt boekje gratis te distribueren waarin de gehele behandeling van de zij-worm en de cultuur van de witte Moerbezen-boom beschreven staan.

Over *Canabis* (kemp) schrijft hij het volgende: «Het Saet ende de Olie van desen plant, is alleenelyk in de Medicynen in 't gebruik, en als een demulcens ende relaxans bekend: maer in de Economie is desen plant van de aldergrootste nuttigheyd, ende geeft geen klyn gewin aan de *Provincie van Vlaenderen*. Men maekt van den Bast ofte Schors, Gaeren, Lynwaet, Lenten, Touwen, Papier etc. Het Zaet, dient tot vermakinge van alle gevogelt. De Olie word van de Seepsiers bemint, niet alleen om haere vettigheyd, maer om dat zy daer van de groene Seep sonder Indigo konnen beryden.

De tekst bij *Linum* (vlas) is hiermee te vergelijken: «Men moet dit Gewas houden voor den Grootsten segen van onse *Oostenryksche Nederlanden*, alsoo het selve aan hondert duysende menschen het brood geeft. Het Vlas-saet geeft overvloedige olie, de welke gebruikt wort om te branden, schilderen, vernissen te beryden ende

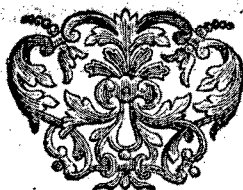
ANTWOORD OP DE VRAEGE

*Welk zyn de profytelykste Planten van dit Land, ende
welk is hun Gebruyk zoo in de Medicynen
als in andere Konsten.*

DIE DEN PRYS BEHAELT HEEFT
VAN DE
LETTER-KUNDIGE MAETSCHAPPT
VAN BRUSSEL A^o M.D.CC.LXXI.

Door d'H^r JOANNES BAPTISTA DE BEUNIE
Licentiaet in de Medicynen.

Dedit Hominibus Scientiam Altissimus.
honorari in Mirabilibus fuis. *Ecclef. cap. 38. v. 6.*

TOT BRUSSEL,
By ANTONIUS D'OURS, Boekdrukker by Sint Jans.

M. D. CC. LXXII.

seep te maeken». Eén van de medische toepassingen door de chirurgijns was het gebruik van gestampte of gemalen vlaszaad in pappen als zeer verzachtend, pijnstillend en etter makend. Om het kalkflerecijn tot etter te brengen kan men niets beter gebruiken.

Bij Papaver Album (witte Heul) schrijft de Beunie: «Het is van desen plant dat men trekt het vermaerd medicament Opium, van het welk Sylvius, de le Boe en veele andere seggen, dat het onmoglyk is sonder het selve de medicynen te konnen exerceren, ende aen welkers regt gebruyk men de bequaemheyd van eenen Medicyn kent, want soo heylsaem syne kragten by den eenen syn, soo verderfelyk zym zy by den anderen, ende daerom segt zeer wel Hecquet: Opium in manibus ignorantis, est instar ensis in manibus furibundi.

Alhier de kragten van soo groot middel op te helderen, is onmogelyk ende het papier te kleyn, om alleen de naemen, tyden ende gevallen van siektens neder te stellen, waer in hy noodigh ende gevaerlyk is».

Deze beschrijving eindigt: «Den meesten Opium word in Natolien bereyt, en van de Turken naer alle Gewesten van de wereld versonden, soo dat de consomptie groot is, ende nergens word den Papever menigvuldiger gecultiveert als in onse *Provintie van Mechelen*, alwaer geheele Velden vol staen; en niemand denkt om dit kostbaer medicament alhier te beryden, daer het seker is, dat wy den Opium dikmaels vervalst ontfangen.»

De gegevens over de planten die van economisch belang waren en de gegevens over diverse bomen zijn gedeeltelijk ontleend aan Millers Kruidkundig woordenboek, *Journal Economique*, du Hamel *Traité des arbres* en Lineus *Flor. Lapl.*

De Beunies beschrijvingen van de geneeskrachtige eigenschappen van een 60 tal planten komen in vele opzichten overeen met wat de oude kruidboeken erover schrijven. De Beunie noemt hierbij Plinius, Dioscorides, Baubius, Rayes, Garidel, Dodonaeus. Hij heeft dit aangevuld met de ervaringen van bekende medici van latere tijden met opgave van de plaats in hun geschriften o.a. van van Swieten en de Haan (Oostenrijk). Forestus, Boerhaave, Gaubius en Munting (Holland). Sydenham en Huxham (Engeland). Lemery en *Journal de Medicina* (Frankrijk). Hoewel de Beunie in zijn antwoord op de prijsvraag beschreef wat in zijn tijd de wetenschap over de geneeskrachtige werking van een kleine honderd planten omvatte zal dit door de moderne mens nog slechts als een aanwijzing worden gezien.

Van de vroegste tijden tot het midden van de 19de eeuw steunde de kruidkunde alleen op ervaringen van toegepaste kruiden en had zich ontwikkeld onafhankelijk van de botanische wetenschap. Daarna zal de onstuimige ontwikkeling der geneeskunde en de natuurwetenschappen, waarbij de scheikunde een zelfstandige wetenschap werd, de kruidkunde dood drukken. Echter niet voorgoed want heden ten dage heeft de kruidkunde onder de alternatieve geneeswijze haar eigen plaats weer veroverd.

Dr. Apr. E. Grendel
«De Vijf Platanen»
Provinciale Weg West 11
NL-2851 FM Haastrecht